

Asia: VN/1393/2020

Työryhmän mietintö lähestymiskiellon tehostamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Lähisuhdeväkivallan riskinarviointi

-

2. Lähestymiskiellon määräämisen edellytykset

-

3. Väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen viran puolesta

-

4. Turvallisuutta parantavat toimenpiteet lähestymiskiellon määräämisen yhteydessä

-

5. Väkivallan uhrien ja tekijöiden ohjaaminen palveluihin

-

6. Oikeudellinen apu

-

7. Oikeudenkäyntimaksu

-

8. Lasten asema

-

9. Lähestymiskiellon valvonta

-

10. Lähestymiskiellon rikkominen

11. Ehdotuksen vaikutukset

12. Muuta

Isät lasten asialla ry:n (ILA) lausunto Lähestymiskiellon tehostaminen -lakiehdotukseen. ILA:n yhtenä tarkoituksena on tehdä vieraannuttaminen ilmiönä tutuksi, edesauttaa tunnistamaan potentiaaliset vieraannuttamistapaukset ja tuoda esille laajaan otantaan perustuvia käsityksiä mekanismeista ilmiön kitkemiseksi. Tämä lausunto käsittelee myös työryhmän mietintöä lähestymiskiellon tehostamisesta yksinomaan vieraannuttamisen näkökulmasta.

Lähestymiskielto on monesti perusteltu ja tärkeä suojoitoimi. Sillä voi olla merkitystä erityisen haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden kohdalla. Heitä ovat erityisesti ihmiskaupan uhrin, maahanmuuttajat tai esimerkiksi muut suomen kieltä heikosti ymmärtävät henkilöt, jotka eivät tunne suomalaista yhteiskuntaa tai tiedä väkivallan uhreille tarjolla olevista palveluista.

Lähestymiskielloa tai sen uhkaa käytetään kuitenkin harmittavan useassa tapauksessa lainsäätäjän tarkoituksen vastaisesti erityisesti huoltajuusriitojen yhteydessä väärin. Samassa yhteydessä tehdään usein myös perättömiä rikosilmoituksia vanhemmasta, josta toinen vanhempi tahallaan haluaa vieraannuttaa lapset.

ILA kiinnittää oikeusministeriön huomiota seuraaviin huoltajuusriitojen yhteydessä merkityksellisiin seikkoihin.

1) Vieraannuttamisen kohteena oleva vanhempi elää aina suuren paineen alaisena. Häneltä pyritään viemään kontakti omaan lapseen. Hän ei ehkä ole nähnyt lastaan pitkään aikaan. Hänelle kerrotaan, ettei lapsi halua tavata häntä tai hänelle ei kommunikoida mitään. Hänestä tehdään perättömiä lastensuojeluilmoituksia ja/tai rikosilmoituksia.

Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmastaan on äärimmäistä henkistä väkivaltaa lasta ja hänen toista vanhempaansa kohtaan. Vieraannuttamisyrittäykset ovat yleisiä huoltajuusriidoissa. Vieraannuttamisessa käytetään hyväksi erilaisia perättömiä tai liioiteltuja syytöksiä, joilla vieraannuttaja saa viranomaiset epäilemään ja tutkimaan toista vanhempaa. Tällaisilla toimilla vieraannuttaja pyrkii ja usein onnistuukin leimaamaan toista vanhempaa lapsen silmissä epäilyttäväksi ja vaaralliseksi, ja usein pystyy perusteettomasti estämään lapsen ja toisen vanhemman yhdessäolon. Lapseen vaikuttaa suuresti, että esimerkiksi poliisi tutkii, onko vanhempi vaarallinen ihminen, jolta lasta tulee suojata. Lähestymiskiellon tehostamistoimenpiteet epäilemättä johtavat vieraannuttamisyrittämysten helpottumiseen ja mahdollistavat vieraannuttajan lapseen ja hänen toiseen vanhempaansa kohdistaman äärimmäisen henkisen väkivallan tehostumisen.

ILA kannattaa riskinarvioinnin tekemistä. Tämä tulisi olla puolueettoman tahon laatima, jotta turhat ja perusteettomat lähestymiskieltohakemukset pystyttäisiin estämään tai ainakin niitä vähentämään. Tällä olisi tuomioistuimille, mutta myös oikeusaputoimistoille merkittäviä taloudellisia vaikutuksia resurssisäästöinä.

2) Jos oikeudenkäyntikuluvastuu hävitystä lähestymiskieltohakemuksesta poistuu, vieraannuttamispyrkimyksiä omaavalle avataan keino tehostaa vieraannuttamispyrkimyksiään. Vieraannuttajalla on tällaisessa oikeudenkäynnissä, erityisesti jos hän on oikeutettu maksuttomaan oikeusapuun, vain voitettavaa, joten hän epäilemättä ryhtyy siihen. Tämä saattaa motivoida myös asiamiehenä toimivia kannustamaan vieraannuttajia perusteettomiin oikeudenkäynteihin. ILA:n jäsenistöllä on runsaasti kokemusta, kuinka lähestymiskieltoilla voidaan uhata toista vanhempaa perusteettomasti huoltoriidassa.

Konkreettinen todellinen esimerkki: Isä vie lapsensa äidilleen viikonlopuksi luonapitoon (lapsi on oikeudenpäätöksellä määrätty asumaan isällään). Lapsi haluaa näyttää äidin pihalle (entiselle isän ja äidin pihalle) istuttamiaan kukkasia isälle. Lapsi vie isän kädestä pitäen kukkien luokse. Isä ja lapsi katselevat kukkasia minuutin pari, minkä jälkeen isä hyvästelee lapsen ja palaa kotiinsa. Isä ei ole eron jälkeen samoillut pihalla. Äidin asianajaja ilmoittaa hakevansa lähestymiskieltoa, ellei isä lopeta häiriköintiään äidin pihalla. Käytännön esimerkkejä on useita ja ne monesti liittyvät myös muihin vieraannuttamistoimiin.

Kuluvastuun poistaminen johtaisi lapseen ja vanhempaan kohdistetun henkisen väkivallan lisääntymiseen sekä kulujen kasvuun valtiolle perusteettomista oikeudenkäynneistä.

3) Mikäli kuluvastuu poistettaisiin hakijalta, tulisi se poistaa myös toiselta vanhemmalta. Muuten lähestymiskieltohakemuksesta voi tulla myös taloudellisen väkivallan väline vieraannuttajalle.

4) Kiireellisen käsittelyn etu on, että lähestymiskieltohakemuksella vieraannuttajalle on tarjolla vähemmän vieraannuttamisaikaa. Ilmeinen riski on, että päätös tehdään puutteellisin tiedoin ilman riittäviä tutkimuksia. Kiireellinen käsittely ei saa vaarantaa lapsen etua, silloin kun kyseessä on toisen vanhemman kohdistama vieraannuttaminen toiseen vanhempaan.

5) Lapsen tilanne ja määräyksen vaikutus lapseen tulisi aina ehtiä selvittää. Erityisesti tulisi huomioida lapsen oikeus yhdessäoloon molempien vanhempiensa kanssa riippumatta vanhempien välisistä riidoista. Laissa tulisi todeta, että myös lapsen etu tulisi huomioida lähestymiskieltoasiassa eikä lapsen tapaamisoikeus saisi vaarantua yksin vanhempien välisten riitojen johdosta.

6) Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos arvioi verkkokatsauksessaan 7/2008, että lähestymiskieltojen määräämisellä on myös negatiivisia vaikutuksia (https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152595/07_08_kaltevalla_pinnalla_-_perheen_sis_isen_l_hestymiskiellon_arviointitutkimus.pdf):

”Kiellosta aiheutuu haitallisia sivuvaikutuksia. Kiellon hakeminen saattaa kärjistää tilannetta. – –Usea kieltoon määrätty oli valmiiksi syrjäytynyt, ja kieltoon määrääminen vaikuttaa vahvistaneen monen syrjäytymistä. Kolme miestä teki itsemurhan kiellon haun yhteydessä tai pian kieltoon määräämisen jälkeen. Muutaman miehen kuolema liittyi alkoholin käyttöön siten, että elämänlaatu oli selvästi huonontunut kiellon määräämisen jälkeen.”

Vaikka lähestymiskielto olisi perusteltu, se tai sen hakeminen voi kärjistää tilanteita. Myös lähestymiskieltomääräyksen kohde voi olla vaikeassa tilanteessa, ja lähestymiskielto voi johtaa heidän kohdallaan äärimmäisiin ratkaisuihin. Tällaisissa tilanteissa voi olla kaikkien osapuolten kannalta parempi pyrkiä ratkaisemaan ongelmakäyttäytymisen taustalla oleva ristiriita pelkkään oireeseen puuttumisen sijasta.

Lähestymiskieltomääräyksen yhteydessä tulisi mahdollistaa liitännäismääräys ja -velvollisuus, jonka perusteella puolueettomalla taholla olisi mahdollista toimia myös taustalla olevan ristiriidan selvittämiseksi. Määräyksellä tulee pyrkiä auttamaan eikä rankaisemaan. Rikoslaki on rankaisemista varten.

Meriniemi Marko
Isät lasten asialla ry